

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 2 sierpnia 2019 r.

BADK.DPK.133.47.2019 WW

P9-23/19	Data wpływu petycji 14 czerwca 2019 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 29 lipca 2019 r.

OSOBY REPRESJONOWANE

TEMAT

**PRAWO DO ODSZKODOWANIA I ZADOŚĆUCZYNIENIA
DLA OSÓB POZBAWIONYCH PRACY ZA DZIAŁALNOŚĆ
NIEPODLEGŁOŚCIOWĄ**

WNOSZACY PETYCJE: petycja indywidualna

Władysław Woszczyna.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, w celu przyznania prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia osobie, której stosunek pracy został rozwiązany w wyniku represji za działalność niepodległościową.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autor petycji postuluje poszerzenie kręgu uprawnionych do otrzymania odszkodowania i zadośćuczynienia w związku z utratą pracy wskutek represji politycznych z powodu działalności na rzecz niepodległości kraju. Podnosi, że z powodu jego działalności niepodległościowej został zwolniony dyscyplinarnie z pracy, następnie przywrócony do pracy po pół roku, jednak na niższe, gorzej wynagradzane stanowisko. Jego roszczenie o wypłatę odszkodowania zostało przez sąd prawomocnie oddalone.

Wnoszący petycję postuluje dodanie art. 8c w brzmieniu:

„ust. 1. Osobie, której stosunek pracy został rozwiązany w wyniku represji za działalność wobec niepodległego bytu Państwa Polskiego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

ust. 2. Przepisy art. 8 ust. 1 zdanie drugie, ust. 2c i ust. 3-5 stosuje się odpowiednio”.

W opinii autora petycji „pozbawienie pracy w PRL było dotkliwym środkiem uderzającym w podstawę egzystencji osób zaangażowanych w działalność opozycyjną i ich rodzin i powodowało identyczne skutki materialne jak pozbawienie wolności.” Postulowane zmiany będą kompensacją wszystkich, a nie tylko usankcjonowanych orzeczeniem organu państwowego, form represji doznanych przez osoby prowadzące działalność niepodległościową.

STAN PRAWNY:

Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2099) w art. 1 ust. 1 i 2 stanowi, że uznaje się za nieważne orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiar sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe począwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r., jeżeli czyn zarzucany lub przypisany był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu

Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności, jak również za opór przeciwko kolektywizacji wsi oraz obowiązkowym dostawom oraz jeżeli czyn popełniono w celu uniknięcia dla siebie lub innej osoby represji za taką działalność. Nieważność orzeczenia stwierdza sąd okręgowy albo wojskowy sąd okręgowy, co uznaje się za równoznaczne z uniewinnieniem.

Stwierdzenie nieważności orzeczenia następuje na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, Ministra Sprawiedliwości, prokuratora, osoby represjonowanej, pełnomocnika takiej osoby, a w razie śmierci, nieobecności w kraju lub choroby psychicznej represjonowanego, jego krewnego w linii prostej, przysposabiającego lub przysposobionego, rodzeństwa oraz małżonka, jak też organizacji zrzeszającej osobę represjonowaną za działalność niepodległościową. Na postanowienie o nieważności orzeczenia przysługuje zażalenie podmiotom wskazanym powyżej. W postępowaniu o stwierdzenie nieważności orzeczenia stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego, z tym że udział prokuratora w posiedzeniu jest obowiązkowy. Stwierdzając nieważność orzeczenia, sąd poucza osoby uprawnione o przysługujących im uprawnieniach do żądania odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

Osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia (art. 8 ust. 1) albo wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia albo decyzji. W razie śmierci uprawnionego, przechodzi ono na małżonka, dzieci i rodziców. Żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia zgłasza się w sądzie okręgowym lub wojskowym sądzie okręgowym, który wydał postanowienie o nieważności orzeczenia, w terminie roku od daty jego uprawomocnienia się.

Odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje też (art. 8a) osobie, która w okresie od 1 listopada 1982 r. do 28 lutego 1983 r. pełniła czynną służbę wojskową, do której odbycia została powołana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Należy się ono także dziecku matki pozbawionej wolności (art. 8b), wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywało z matką w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub którego matka w okresie ciąży przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia.

Niezależnie od odszkodowania i zadośćuczynienia, sąd może zasądzić od Skarbu Państwa pokrycie w całości lub w części kosztów symbolicznego upamiętnienia osoby

niesłusznie represjonowanej, jeżeli jej śmierć była skutkiem wykonania orzeczenia uznanego za nieważne. W przypadku stwierdzenia nieważności orzeczenia - uprawnionemu zwraca się mienie, którego przepadek lub konfiskatę orzeczono na rzecz Skarbu Państwa, oraz przedmioty zatrzymane w toku postępowania, a w razie niemożności zwrotu - ich równowartość wypłaca się z Funduszu Reprywatyzacji (art. 56 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i niektórych uprawnieniach pracowników). Roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie nie przedawniają się. Koszty postępowania w sprawach objętych ustawą ponosi Skarb Państwa.

PRACE LEGISLACYJNE:

W Sejmie złożono petycję BKSP-145-403/18, tożsamą z prezentowaną, w sprawie zmiany ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń (...), w zakresie przyznania prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia osobie, której stosunek pracy został rozwiązany w wyniku represji za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Komisja do Spraw Petycji 22 listopada 2018 r. rozpatrzyła petycję i uchwaliła dezyderat nr 136 z 6 lutego 2019 r., skierowany do Prezesa Rady Ministrów, w sprawie możliwości zadośćuczynienia osobom poszkodowanym za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości odpowiadając na dezyderat poinformował m.in., że Minister Sprawiedliwości dostrzega potrzebę stworzenia ram prawnych, które umożliwiłyby należytą kompensatę szkody i krzywdy wszystkim represjonowanym w różnej formie za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. W ocenie resortu propozycja zmian legislacyjnych przedstawiona w dezyderacie budzi zastrzeżenia (wskazane w odpowiedzi ministerstwa). Resort podkreślił m.in., że ustawa nie wprowadza odpowiedzialności odszkodowawczej za wszelkie szkody wynikłe z represji politycznych zaistniałych od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r., a jej celem nie jest zadośćuczynienie za wszystkie niesprawiedliwości i dolegliwości doznane przez osoby represjonowane przez organy ówczesnej władzy. Przedmiotem ustawy są wyłącznie orzeczenia, w których zawarta jest sankcja karna, wydawane przez umocowane do tego organy (sądy, kolegia ds. wykroczeń) tj. orzeczenia wydane wobec represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, a nie każdą działalność o charakterze opozycyjnym wobec władzy. Taka była pierwotna i zasadnicza idea przyświecająca uchwaleniu ustawy.

Zdaniem resortu należy rozważyć wprowadzenie proponowanego przepisu (wniosek petycyjny) do ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (vide - Działania Powiązane). Z art. 3 pkt 3 lit. c i d wynika, że za osobę represjonowaną z powodów politycznych uznaje się osobę, która w związku z działalnością niepodległościową była pozbawiona możliwości wykonywania swojego zawodu albo z którą rozwiązano stosunek pracy. Ustawa ta przewiduje prawo takiej osoby do świadczenia pieniężnego i pomocy pieniężnej.

Nadto, ministerstwo poinformowało, że na realizację wypłaty odszkodowań dla niesłusznie represjonowanych za działalność niepodległościową z tytułu realizacji ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. u uznaniu za nieważne orzeczeń (...) wydatkowano: w 2016 r. - 26,9 mln zł, w 2017 r. - 34,5 mln zł, a w 2018 r. ok. - 52,5 mln zł.

Treść dezyderatu i odpowiedź Ministerstwa Sprawiedliwości w materiałach petycji.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 690 ze zm.) reguluje m.in. zasady nabywania statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych oraz zasady przyznawania świadczenia pieniężnego i pomocy pieniężnej osobom określonym w ustawie.

Działaczem opozycji antykomunistycznej jest osoba, która w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 4 czerwca 1989 r., łącznie przez co najmniej 12 miesięcy prowadziła, w ramach struktur zorganizowanych lub we współpracy z nimi, zagrożoną odpowiedzialnością karną, działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce. Do okresu 12 miesięcy, nie wlicza się okresów działalności w ramach niezależnego ruchu związkowego lub niezależnego ruchu studenckiego, prowadzonej od 31 sierpnia 1980 r. do 12 grudnia 1981 r.

Osobą represjonowaną z powodów politycznych jest osoba, która w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r. z tytułu działalności na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce:

1) przebywała w:

a) więzieniu lub innym miejscu odosobnienia na terytorium Polski na mocy wyroku wydanego w latach 1956-1989 albo bez wyroku jednorazowo przez okres dłuższy niż 48 godzin lub wielokrotnie przez łączny okres dłuższy niż 30 dni,

b) ośrodka odosobnienia na mocy art. 42 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie

wojennym,

2) przez okres powyżej 30 dni pełniła zasadniczą służbę wojskową lub czynną służbę wojskową w ramach ćwiczeń wojskowych, do której odbycia została powołana z przyczyn politycznych za jej działalność na rzecz niepodległości kraju,

3) brała udział w wystąpieniu wolnościowym na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania praw człowieka i w związku z tym:

a) na skutek działania, w tym niejawnego, wojska, milicji lub organów bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 5 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, poniosła śmierć, doznała uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia na dłużej niż 7 dni,

b) była inwigilowana przez organy bezpieczeństwa państwa i podjęto wobec niej bezprawne działanie polegające na popełnieniu na jej szkodę przestępstwa lub wykroczenia,

c) była pozbawiona możliwości wykonywania swojego zawodu,

d) została z nią rozwiązana umowa o pracę,

e) została relegowana z uczelni wyższej lub innej szkoły,

f) była objęta zakazem publikacji przez Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, wojewódzki lub miejski urząd kontroli prasy, publikacji i widowisk (...) przez okres dłuższy niż jeden rok,

4) była poszukiwana listem gończym, oskarżona lub skazana za popełnienie przestępstwa lub wielokrotnie skazywana za wykroczenia, za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania praw człowieka.

Status działacza opozycji lub represjonowanego przysługuje osobie:

1) która nie była pracownikiem, funkcjonariuszem lub żołnierzem organów bezpieczeństwa państwa, chyba że przedłoży dowody, że przed 31 lipca 1990 r., bez wiedzy przełożonych, czynnie wspierała osoby lub organizacje działające na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce i,

2) co do której w archiwum IPN nie zachowały się dokumenty wytworzone przez nią lub przy jej udziale, w ramach czynności wykonywanych w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji przez organy bezpieczeństwa państwa.

Status działacza opozycji lub represjonowanego potwierdza, w decyzji administracyjnej, Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych po stwierdzeniu przez Prezesa IPN, iż ubiegający się o ten status spełnia warunki określone

w ustawie. Działaczowi opozycji lub represjonowanemu, którym potwierdzono status, na ich wniosek, przysługuje prawo do świadczenia i pomocy pieniężnej na mocy decyzji. Świadczenie od 1 marca 2019 r. wynosi 426,58 zł miesięcznie i jest podwyższane o wskaźnik waloryzacji emerytur i rent - od miesiąca w którym jest przeprowadzona waloryzacja.

Uprawnionym, znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej lub w związku ze zdarzeniami losowymi może być przyznana pomoc pieniężna - jednorazowa lub okresowa. Pomoc jednorazową przyznaje się m.in. na częściowe pokrycie kosztów zakupu wózka inwalidzkiego, sprzętu rehabilitacyjnego lub wyrobów medycznych oraz dostosowanie pomieszczeń mieszkalnych do rodzaju niepełnosprawności. Pomoc okresowa może być przyznana na zaspokojenie potrzeb bytowych i ochronę zdrowia w przypadku długotrwałej choroby powodującej wzrost kosztów utrzymania, zakupu leków, środków opatrunkowych, dojazdów do zakładów leczniczych na zabiegi medyczne i rehabilitacyjne oraz opłacenie pomocy pielęgnacyjnej niezbędnej z uwagi na wiek oraz stan zdrowia. Uprawnionym przysługuje też pierwszeństwo do środowiskowej opieki socjalnej, w tym w uzyskaniu miejsca w domu pomocy społecznej. Jednocześnie samorząd terytorialny może udzielać pomocy osobom uprawnionym, w zakresie udogodnień komunikacyjnych, świadczeń mieszkaniowych, kulturalnych, zdrowotnych i oświatowych.

INFORMACJE DODATKOWE:

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z 10 października 2018 r. (sygn. akt II AKa 325/18) orzekł, że:

„z brzmienia art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń (...) wynika, że konieczne jest udowodnienie związku zachodzącego pomiędzy orzeczeniem uznanym za nieważne, czy też - zgodnie z art. 11 ust. 2 cyt. ustawy - pozbawieniem wolności osoby, bez przeprowadzenia postępowania zakończonego orzeczeniem, a działalnością osoby represjonowanej na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Sąd rozstrzygający wymienioną kwestię, a więc ustalenia powyższego związku, nie może oprzeć tylko na domniemaniu istnienia takiego związku. Do takiego wniosku prowadzi ściśle wykładnia art. 1 ust. 1 cyt. ustawy, w którym jest mowa o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych z powodu działalności na rzecz niepodległości kraju, a więc wtedy gdy fakt ten zostanie przez sąd stwierdzony, nie zaś tylko uprawdopodobniony”.

Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 30 listopada 2018 r. (sygn. akt II AKa 483/18) stwierdził, że

„zadośćuczynienie orzekane na podstawie ustawy z 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych ma zrównoważyć wszystkie negatywne przeżycia i doświadczenia pokrzywdzonego. Jest swoistego rodzaju sankcją za naruszenie dóbr osobistych, dlatego jego zakres jest wyznaczony regulacjami prawa cywilnego, określającymi katalog dóbr osobistych, w tym naruszenie wolności człowieka, również przy uwzględnieniu jej aspektu wewnętrznego, tj. wolności od obawy i strachu, od użycia przemocy czy zrealizowania groźby, naruszenie możliwości swobodnego dysponowania wartościami osobistymi. W każdej tego typu sprawie konieczne jest zatem dokładne oszacowanie wszystkich krzywd, które wynikają m.in. z czasu trwania izolacji oraz jej warunków, a także na nieodwracalność ich skutków również w sferze zdrowotnej”.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z 28 marca 2019 r. (sygn. akt II AKa 13/19) orzekł, że:

„przepis art. 8 ustawy lutowej reguluje odpowiedzialność Skarbu Państwa jedynie za szkody wyrządzone na skutek orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, zatem te wynikłe jedynie z pozbawienia wolności, gdyż zadośćuczynienie przysługuje represjonowanemu, jeśli szkoda lub krzywda wynika z wykonania orzeczenia albo decyzji o internowaniu”.

OPRACOWAŁA

Wanda Wójtowicz

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz